

Hałupa bagşydy

Category: Aýdym-saz sungaty, Kitapcy

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Hałupa bagşydy HALYPA BAGŞYDY



Soltan akganyň syraty gözümiň öňünden gidenok. O pahyr uzyn boýly, nurana ýüzli, süýji sözli, maňlaýy giň, gelşikli adamdy. Göwni çaganyň göwni ýalydy. Sypaýy geýinerdi. Başyndaky buhary telpegi dünýe malyna degjekden diýenleridi. Gazanjyk etrabynda bir adam sylansa, Soltan Atanepesow sylanardy. Uludan-kiçä hemmeleriň Soltan akgasydy.

Soltan akga 1895-nji ýylda Gyzylyrbat etrabyňyň Paraw obasynda dünýä inýär. Ol öz döwrüniň hatly, sowatly, düşüňjeli mollasy bolupdyr. Şeýle adamlar Arkaçda göz agy ýaly eken. Iş başaryan adamlar ýiti ýetmezçilik edensoň, görnükli işlere çekilýär. 1938-nji ýyla çenli demirýolda, alyjylar jemgyýetinde, oba, raýon sowetlerinde işleýär. Oňa Ýaradandan ýeten paý aýdym-saz bolany üçin medeniýet sistemasyna geçýär. Demir ýol klubunda aýdym-saz kružogyny döredýär. Kružoga ýolbaşçylyk edýär.

Soltan akga paý-pyýada, aýagulagly obadan oba aýlanýar. Aýdym-saza höwesli, zehinli ýaşlary Gazanjyga ýygnaýar. Şolaryň arasynda Sapar Gurbanow, Gylyçjan Durdyýew, Rahym Rahmanow, ezber gyjakçy Agöýli Şyhynyýazow dagy bolupdyr. Iň körpejesi Aşyrmämmed Durdyýew 1941-nji ýylda kružoga kabul edilýär. Ýokarda agzalan şägirtler uruş zerarly onki süňňüne baky zyýan ýetirip, käbirleri il-gününe gowuşýar.

Aşyrgylyç Gylyçakanowyň, Agöýli Gazakbaýewiň söweş meýdanynda jesetleriniň galandygyny Türkmenistanyň halk bagşysy, profressor Aşyrmämmed Durdyýew gamly ýatlady. Olaryň ussat bagşylar bolandyklary barada gürrüň berdi. Ikinji gezek zehinli ýaşlaryň gözlegine çykýar. Saryhan Sapaýew, Molla Çäkliýew, Nurýagdy Gurbanow, Güýç Nurýagdyýew, Esger Möwlamow ýaly ýaşlary synagdan geçirip, şägirtlige kabul edýär. 1950-nji ýylda täzedan aýdym-saz kružogyny açýar.

Ikinji jahan urşy ýany bilen açlyk belasyny alyp gelipdi. Soltan akga 1943-njo ýylda Daşhowuzyň Köneürgenç raýonyna argyşa gidýär. O döwürde öz ilini abat saklamak üçin daşara däne çykarmazlyk üçin organ tarapyndan esewanly bolunardy. Kerwen Aşyr milisiýa tarapyndan saklanýar. Soltan akga ömrüni il-günüň aladasy bilen geçiren, demir ýol ýakasyndaky ýaşaýanlara ýardam eden Aşyr Kakabaýewiň öýüne myhman bolýar. Çaý-suw içilýär. Nahar-nowa iýilýär. Türkmeniň gadymy däbini «Myhman – ataňdan uly» diýen pähime görä, Soltan akga keramatly dogalar okap töwir galdyrýar. Aşyr Kakabaýew: «Sahawatly molladygyňyz belli boldy. Başga näme käriňiz bar» diýip soraýar. Myhman aýdym-saza ýykgyn edýändigini duýdurýar. Başlyk tärime gysdyrylgy dutary eline tutdurýar. Saz-da çalýar, aýdym-da aýdýar. Öý eýesiniň göwni ýetýär. Aşyr milisiýany ýanyna çagyryýar. Kerweniň harydyny dänä çalşyp, ýüklerini tutmagy tabşyryýar. Birnäçe günden tabşyryk ýerine ýetirilýär. Kerwen ýola düşmekçi bolanda, Aşyr Kakabaýew: «Indi gelseň, göni meniň gapymda ýüküňizi ýazdyryň» diýip, hoşlaşyp ýola salýar.

1950-nji ýylda Aşyrmämmed Dawudow Aşyr Kakabaýewiň myhmany bolýar. Gije ýaryna çenli aýdym aýdýar. Başlyk: «Siziň halypaňyz Soltan akga bolmaly» diýip, kesgitli aýdýar. Aşyrmämmediň aýdyp beren aýdymalaryna göwni ýetýär. Serpaý yapýar. Bagşy onuň aýdym-saza hormat goýýan adamdygyny häzire-bu güne çenli ýatlaýar.

Soltan akganyň «Göwnüm seni», «Gaşly ýar», «Aýa sataşdym», «Al

sakar at», «Gezdigim ýerlere geldim», «Dagy heý» diýen aýdymlary höwesli, hyjuwly aýtmagy halaýandygyma Gazanjyk etrabynda sag-aman ýaşap ýören ýaşulularyň güwä geçjegi azlyk etmez.

Soltan Atanepesowyň aýdan aýdymlarynyň birnäçesi aýdym-saz hazynamyzda aýawly saklanýar. Oňa Magtymguly Garly, Sahy Jepbar, Mylly, Pürli agalar, Täçmämet Suhanguly dagylar uly sarpa goýupdyrlar.

Soltan Atanepesowa 1944-nji ýylda il arasynda syýasy propoganda işini amatly alyp barany üçin TSSR Ýokary Sowetiniň Hormat haty gowşurykýar. 1959-njy ýylda «At gazanan medeniýet işgäri» diýen hormatly ada mynasyp bolýar.

Solyan akga manyly ömrüni aýdym-saza, sungata bagş etdi. Gazanjykly ýaşululardan: «Soltan Atanepesow kim bolupdy?» diýip sorasaň, olaryň: «Soltan akga Gazanjyk iline aýdym-saz getiren ussat halypady» diýip aýtjakdyklaty ikuçsyzdyr. O pahyr öňki halypaçylyk ýyllaryny hasaba almasaň-da, 1947-1959-njy ýyllarda Gazanjyk medeniýet öýüniň aýdym-saz kružogyna üýtgeşsiz ýolbaşçylyk etdi. Şol ýyllarda «Zähmeyde tapawutlanandygy üçin» diýen medala, kaşaň edaralaryň hormat hatlaryna mynasyp boldy. Soltan Atanepesow ýatlanmaga mynasyp halypa bagşydy.

Tatar ÜÝŞMEKOW. Aýdym-saz sungaty